Woensdag 4 december 1918 – ochtendeditie

De commissie Fleskens.

Bij koninklijk besluit is, gezien het koninklijk besluit van 19 augustus 1918 nummer 19, waarbij werd opgeheven de commissie tot regeling van de voorziening van noodzakelijke levensbehoeften in Belgische grensgemeenten (commissie Fleskens); overwegende, dat het wenselijk blijkt, dat aan deze commissie voor een goede afwikkeling van zaken een langere dan in dit besluit genoemde termijn wordt toegestaan; voormelde termijn verlengd tot 1 maart 1919.

Krijgsgevangenen uit Duitsland.

Gisteren zijn te Winterswijk 47 Fransen en 9 Belgen aangekomen.

Gisteren zijn te Oldenzaal met de trein uit Duitsland 8 gewonde Engelse officieren aangekomen; verder 6 Engelse onderofficieren en 5 Belgische krijgsgevangenen. Ook kwamen 30 Belgische en Franse, 3 Servische en 6 Russische krijgsgevangenen aan, ontvlucht uit verschillende Duitse kampen.

De terugkeer der Belgische geïnterneerden uit Nederland.

Brussel, 3 december. De eerste geïnterneerden uit Nederland zijn ten getale van 2250 man te Kapellen aangekomen, waar zij onder de tonen van de Brabançonne werden ontvangen door de nieuwe minister van oorlog, Masson, en de minister van koloniën, Franck.

Minister Masson hield een rede, welke door minister Franck in het Vlaams werd vertaald, waarin hij zegde: op het ogenblik waarop de soldaten na langdurige internering naar hun vaderland terugkeren, heeft de regering minister Franck en mij afgevaardigd om u te begroeten. Ik heet u welkom. We weten hoe moeilijk uw taak is

geweest. De plotselinge val van Antwerpen was voor de openbare mening een ontsteltenis. Men weigerde eraan te geloven. En het was onvermijdelijk dat tegenover zulke gebeurtenissen de meest onjuiste geruchten geloof gevonden, temeer wanneer de vrijheid der pers aan banden is gelegd. Doch de waarheid verkrijgt steeds de bovenhand en men weet heten dat het besluit om het veldleger op het laatste ogenblik aan de omsingeling, die het in Antwerpen bedreigde, te onttrekken, een van de meest kloeke daden van de oorlog is geweest en tot de vruchtbaarste, wat de resultaten aangaat, heeft behoord. Daarom verklaart de regering luid dat zij, die tegenover het moeilijke alternatief hebben gestaan om zich aan de Duitsers over te geven of de Nederlandse grens te overschrijden, van hun recht hebben gebruik gemaakt en hun plicht hebben gedaan om een gehate vijand de triomf te ontnemen een legioen van krijgsgevangenen achter zich aan te slepen. Uw rol is pijnlijk en ondankbaar geweest.

Ondanks de zorgen en de toewijding, waarvan de Nederlandse regering en haar militaire en burgerlijke autoriteiten getuigenis hebben afgelegd en waarvoor gij en wij hen altijd dankbaar zullen blijven, hebt ge een langdurige en smartelijke ballingschap ondergaan. Ge hebt u een gedwongen onthouding aan deze lange oorlog moeten getroosten. Heden begroeten de regering en het vaderland u met vreugde te midden van uw wapenbroeders en medeburgers.

Generaal Trochmes heeft namens de geïnterneerden geantwoord, die naar Antwerpen zijn vervoerd. Ze zullen vandaag met 10 dagen verlof gaan.

België.

De kamer heeft, evenals de senaat, haar werkzaamheden hervat. De partijen hebben in hun commissievergaderingen besloten de

regering te steunen. De rechterzijde maakte echter een voorbehoud ten opzichte van het plan van de regering om het algemene en gelijke kiesrecht in te voeren. Tal van katholieken verzetten zich ertegen dat dit kiesrecht onmiddellijk bij de verkiezingen voor het nieuwe parlement zal worden toegepast.

Minister-president Delacroix heeft aangekondigd dat het leger tot de ondertekening van de vrede op oorlogssterkte zal blijven.

De activisten in België.

Naar wij in La Gazette lezen, zet de commissie van onderzoek naar het optreden der activisten tijdens de Duitse bezetting haar arbeid op het stadhuis te Brussel met grote ijver voort. Wethouder Weyler leidt de arbeid. Hij heeft aan alle ambtenaren de volgende vragenlijst gezonden:

1. Zijt ge activist?
2. Hebt ge een manifest ondertekend ten gunste van:
    a. De universiteit te Gent;
    b. De bestuurlijke scheiding;
    c. Of enig ander manifest?
3. Hebt ge deelgenomen aan de betoging van 3 februari 1918?
4. Hebt ge deelgenomen aan de betoging, of een document getekend, ten gunste van René de Clercq?
5. Hebt ge artikelen in dagbladen geschreven sedert augustus 1918 tot op heden toe? In welk orgaan: dagblad, weekblad, enzovoort?
6. Hebt ge activistische propaganda gemaakt in vergaderingen of op andere wijze?
7. Hebt ge deelgenomen aan de activistische propaganda gedurende de Duitse bezetting en op welke wijze?

Havas seint uit Verviers dat er in het arrondissement Verviers tal van plunderingen zijn vastgesteld, waaraan de Duitsers zich hebben schuldig gemaakt. In de velden zijn verwoestingen aangericht en er zijn verscheidene boerderijen afgebrand.

Een draadloos bericht uit Frankrijk behelst, dat blijkens een eerste onderzoek der centrale nijverheidscommissie van België de schade, door de krijgsverrichtingen alsmede het wegvoeren van gereedschap, machines en grondstoffen aan de Belgische industrie berokkend, op 6.560.000.000 F wordt geschat.

In een beschouwing over de toekomst der Vlaamse Beweging zegt het Belgisch Dagblad onder andere: men zou ziende blind zijn om het feit te loochenen, dat het activisme en de activisten de Vlaamse Beweging een onmetelijk nadeel hebben toegebracht. Van Vlaamse zijde – ik bedoel de flaminganten in het buitenland, die er vrij waren – is niet krachtig genoeg tegen het verraad en de verraders opgetreden. De gevolgen van deze ongemotiveerde toegevendheid vallen op de ganse beweging terug. Men weze dus niet verwonderd dat in België een voorbijgaande reactie is ontstaan tegen de ons dierbare Vlaamse Beweging. Wat thans gebeurt werd hier herhaaldelijk voorspeld.

Het Vlaamse volk dat zijn hoogste plichten heeft vervuld, treft geen blaam; integendeel, doch wel de oude leiders der Vlaamse Beweging die ofwel activisten werden ofwel niet krachtig genoeg tegen de activisten optraden.

Met de realiteit dient rekening gehouden te worden of hier zou kunnen blijken dat haastige spoed zelden goed is. We menen dat het proces van het activisme vooreerst nodig is om aan het Belgische volk alle gewenste opheldering te geven omtrent de handelswijze van de activisten en hun medeplichtigen. Dit doen we alleen door een

omvangrijk gerechtelijk onderzoek te laten gebeuren. Het hoeft niet gezegd, dat indien de Vlaamse beweging haar doel in het Belgisch staatsverband wil bereiken – en er is geen andere weg – zij van alle vlekken en smetten moet gezuiverd zijn. Het mag ons later, in de toekomst, niet voor de voeten geworpen worden, dat wij een Duitse, dit is anti-Belgische beweging voorstaan, omdat een of ander schurftig schaap niet van meet af aan verwijderd werd, uit kameraadschap of medeplichtigheid. Volledig, rein en onbevlekt zal de Vlaamse Beweging moeten zijn om opnieuw vertrouwen, sympathie en ontzag in te boezemen.

Zo oordeelt het Vlaamse volk zelf, dat beseft wat oneindig kwaad de activisten aan zijn taal en zijn taalrechten hebben berokkend, door als betaalde agenten van de vijand van het land deze politieke plannen te helpen verwezenlijken tegen het Vlaamse volk in.

Omtrent het graf van Miss Cavell, lezen wij in Het Laatste Nieuws, het Brusselse blad, het volgende:

De naam van de jonge Engelse vrouw staat in de geest van alle Belgen gegrift als die van een heldin, die vele jongelingen wist over de grens te brengen ondanks alle gevaar. Ze werd door de Duitse militaire rechtbank veroordeeld, doodgeschoten en op het terrein van de schietbaan te Schaarbeek begraven. Daar liggen nog andere ter dood veroordeelden: 39 mannen en één vrouw. Maandenlang kwam er zelfs geen kruis op de graven: eerst op Allerheiligen werden er houten kruisers geplaatst, doch de namen der doden kwamen er niet op; men schreef op de kruisen een nummer. Hoe pijnlijk en kwetsend. Om de naam van de doden te ontdekken moest men nagaan met welk nummer de naam overeenstemde op een plan.

Vooraleer de Duitsers weg gingen brandden zij de kruisen meer; men vermoedt dat het graf van Edith Cavell nummer 5 droeg. Men stelle

zich voor welke pijnlijke opzoekingen er nog zullen nodig zijn om vast te stellen waar eigenlijk het graf van de heldin ligt.

Een monument, gemaakt door de beeldhouwer Marin en waarvan het verkleinbeeld tentoongesteld is op het pleintje achter het Broodhuis, zal op de schietbaan opgericht worden ter nagedachtenis van de edele ziekenverpleegster Edith Cavell en van de andere martelaars die daar begraven liggen.

Onder hen bevindt zich ook de Antwerpenaar Louis Brill; hij schoot de kerel neer die miss Cavell had aangeklaagd, maar werd gevat en moest zijn daad met de dood bekopen.

Woensdag 4 december 1918 – avondeditie

Nederland en België.

In de Daily Telegraph van 27 november komt, onder dagtekening van "maandagmiddag", dat is dus 25 november, een telegram voor uit Parijs over "Nederlandse neutraliteit".

Daarin wordt tegen onze regering de beschuldiging geuit (in de vorm van "lately it was reported") dat door Nederlands Limburg niet enkel ontwapende Duitsers waren doorgelaten, maar dat ook een grote hoeveelheid oorlogstuig over het Nederlands gebied was heengebracht.

Verder heet het nog:

"Waarschijnlijk is Nederlands Limburg nog vol Duitse troepen: en passeren er 10.000 man per dag".

Volgens deze Daily Telegraph-correspondent te Parijs zouden er 100.000 man door Limburg zijn getrokken. Wat er achter deze geruchten en berichten in de ententepers steekt, blijkt duidelijk uit de aanhef van het telegram, waarin wordt verklaard, dat er "drie grote vraagstukken bij betrokken zijn, die hangende zijn tussen de Belgische en de Nederlandse regering, waaronder de heerschappij van Zeeuws Vlaanderen over de Scheldemonding, en het lot van de Belgische bevolking, die in de buurt van Maastricht bij Nederland was ingelijfd".

Het Belgische gezantschap in Den Haag meldt ambtelijk, dat paspoorten voor België tot nader bericht niet zullen worden afgeleverd of geviseerd, en deelt met het oog hierop tevens mede, dat het voor belanghebbenden tot nadere bekendmaking onnodig is, zich aan het gezantschap of bij de consulaten te vervoegen.

Krijgsgevangenen.

Te Enschede zijn gisteren ongeveer 2000 Franse en Belgische krijgsgevangenen per trein aangekomen. Gisteren vertrokken van Enschede 200 Belgen naar Zeist.

Gisteren namiddag zijn bij Oldenzaal over de grens gekomen 11 Franse, 3 Belgische, 4 Russische en 2 Engelse krijgsgevangenen, ontvlucht uit verschillende Duitse kampen.

Gisteren zijn bij Rhederbrug (Groningen) vijf Belgische krijgsgevangenen over de grens gekomen.

De Verenigde Staten en België.

Washington, 3 december. Er is een krediet van 12 miljoen aan België verleend, waardoor het gehele krediet thans 210.120.000 dollar bedraagt.

Een nieuwe Belgische ridderorde

Parijs, 4 december. Hutin meldt in de Echo de Paris, dat koning Albert van België een nieuwe militaire ridderorde zal instellen, de orde van de IJzer. De eerste titularis zal maarschalk Foch zijn. Maarschalk French zal ook de orde krijgen. Eveneens de Franse admiraal Ronarch, die het bevel had over de mariniers, die zich in 1914 bij de IJzerslag zo heldhaftig gedroegen.

Bij de soldatenraden van de vierde armee en in het Duitse hoofdkwartier te Spa.

De volgende morgen om 10 uur wachtte onze soldatenraad ons alweer op. Voordat hij naar Aken terugkeerde, wilde hij eerst vragen of hij ons nog met het een en ander van dienst kon zijn. Een zo grote voorkomendheid maakte ons verlegen en we begonnen nu eerst echt te begrijpen wat een journalist in deze wereld betekent.

Onze journalistieke loopbaan had bijna twee dagen geduurd, we vonden het nu mooi genoeg, bedankten daarom de heer soldatenraad en waren juist van plan onze eigen weg te gaan, toen de Duitser mij veelbetekenend op de arm klopte en zegde:

"Als de heren naar Spa gaan, hebben ze misschien gelegenheid Erzberger in het grote hoofdkwartier te ontmoeten. Over 10 minuten gaat er een tram!"

Spa, groot hoofdkwartier, Herr Erzberger … Welke prachtige perspectieven openden zich hier voor een journalist! De interviewkoorts had ons zodanig te pakken, dat we 10 minuten later al in de tram zaten, op weg naar Spa. Maar toen we weer tot bezinning kwamen, vroegen we ons af, of men te Spa even naïef zou zijn als te Aken. Van nieuwbakken autoriteiten als soldatenraden was het te begrijpen, dat zij het belangrijk vonden geïnterviewd te

worden; voor hen was alles immers nieuw, net als voor ons. Maar zou men in het grote hoofdkwartier even lichtgelovig zijn, zou men ons niet naar onze perskaarten vragen, ons niet enkel en alleen op ons gezicht vertrouwen.

Ik merkte op, dat het "Weekblad" ongeschoren was – hij verontschuldigde zich, dat zijn ambtsbezigheden hem daarvoor geen tijd hadden gelaten – en de "Inhaber" van het Amsterdamse dagblad droeg een groezelige vuile boord. Als vertegenwoordigers der Hollandse pers konden ze zo toch onmogelijk voor de heer Erzberger verschijnen. Het "Weekblad" beloofde zich onmiddellijk te Spa te laten scheren, het Dagblad zou een nieuwe boord kopen – later zag hij van dit plan af, omdat te Spa geen boorden beneden de 12 mark te krijgen waren en hij bij geen enkel blad deze uitgave ooit zou kunnen declareren – en verder zouden wij op ons goed gesternte vertrouwen.

Het had ons intussen getroffen, dat een heer, die schuin tegenover ons zat, voortdurend naar ons keek. We vonden het natuurlijk nodig hem onmiddellijk te "interviewen", en als toelichtende verklaring voegden wij aan onze vraag toe: "Nous sommes des journalistes!"

"Je le sais, messieurs!" antwoordde hij glimlachend en we zwegen plotseling stil, toen hij doorging:

"Jullie zijn Hollanders nietwaar? Twee dagen in Aken geweest, gelogeerd in Kaisershof, één dag te gast geweest van de soldatenraad van het vierde armee, met een vrachtauto naar Verviers vertrokken, vannacht geslapen bij de familie P. en nu op weg naar Spa, naar het grote hoofdkwartier om de heer Erzberger te interviewen, nietwaar?"

We zaten perplex; het was, of wij het in Keulen hoorden donderen.

"Et vous n’êtes pas de journalistes, messieurs. Ah, oui, je sais tout!"

Dit was het toppunt. Ontkennen hielp hier niet; die man wist alles.

De Belg glimlachte fijntjes en zegde: "Ga uw gang maar, heren, u bent geen spionnen en dat is de hoofdzaak. Maar ik zou u aanraden er voortaan aan te denken dat hier veel mensen zijn, die Hollands verstaan!"

Zover was het dus al, dat wij door de Belgische spionagedienst gevolgd werden. Onze journalistieke overmoed dreigde een ogenblik in onze schoenen te zakken, maar de Belg zelf gaf ons onze moed terug.

"Gaat u gerust uw gang, heren, u riskeert absoluut niets meer!" Zegde hij lachend.

Ons gesprek in de tram had hem blijkbaar gerustgesteld. Hij was zelfs zo vriendelijk ons de weg naar het hotel te wijzen, waar de Duitse missie logeerde en de onderhandelingen werden gevoerd. Met een hartelijk: “Veel succes, heren!" Nam hij afscheid van ons.

Voor het hotel stond een Duitse schildwacht, die ons – zonder naar passen of legitimatiebewijzen te vragen – onmiddellijk doorliet, zodra we hem hadden gezegd, dat wij van de "Hollandse pers" waren.

In het hotel vernamen wij van een schrijver, dat de heer Erzberger diezelfde morgen naar Berlijn was vertrokken.

"Maar als u misschien de generaal von Winterfeldt wenst te spreken. De generaal is het hoofd van de missie!"

Op datzelfde ogenblik kwam een heel jonge luitenant in de hal. De schrijver sprak enige woorden met hem en dadelijk daarop presenteerde de officier zich aan ons als luitenant von Sanden,

adjudant van generaal von Winterfeldt. Hij kon ons geen zekerheid geven, dat de generaal ons zou ontvangen, maar graag wilde hij er moeite voor doen en ons tegelijk bij enige leden der missie introduceren.

Hij ging ons voor en liet ons in de tussentijd met de meeste welwillendheid de zaal zien, waar de onderhandelingen worden gevoerd. Het was zondag en dus die dag geen zitting. In een grote zaal zagen we twee lange rijen tafels naast elkaar geplaatst. Luitenant von Sanden deelde ons mede, dat de Duitse gedelegeerden steeds aan de ene zijde, de geallieerden aan de andere zijde zitten. De onderhandelingen worden namens de geallieerden geheel door de Fransen gevoerd.

Wij werden door de adjudant een ogenblik alleen gelaten. Na een paar minuten echter kwam hij al terug en zijn jongensachtig, vriendelijk gezicht glom van genoegen, toen hij ons mededeelde:

"De generaal zal u graag ontvangen. Wees zo goed mij te volgen."

Ik kan niet ontkennen, dat we alle drie onder de indruk waren. In jeugdige overmoed waren wij naar Spa getrokken, als pseudojournalisten waren wij in het hoofdkwartier doorgedrongen en nu op het punt om als "vertegenwoordigers der Hollandse pers" ontvangen te worden door het hoofd der Duitse missie, generaal von Winterfeldt, die het wapenstilstandsverdrag in het bos van Compiègne had ondertekend. Ik had het gevoel, alsof ik voor het "zweetkamertje" stond.

De generaal, een rijzige, imposante figuur met een zeer sympathiek uiterlijk en al grijzend haar, een man van naar schatting tegen de 60, ontving ons allerminzaamst. Toen wij ons aan hem hadden voorgesteld, nodigde hij ons uit om te gaan zitten en zegde:

"U wenst een interview, mijne heren?"

We knikten bevestigend.

"Als generaal en hoofd van de missie zal ik moeilijk aan uw verzoek kunnen voldoen, maar zeer graag wil ik u enige inlichtingen geven, die wellicht voor de pers van belang zijn. De voorwaarden, die de geallieerden aan Duitsland hebben voorgesteld, zijn geweldig zwaar, nauwelijks te vervullen zelfs. Het is of de geallieerden de grote economische moeilijkheden, de nood, waarin Duitsland verkeert, niet kunnen of willen inzien. Hoe alles verder zal gaan, kan ik onmogelijk zeggen; maar u zult tot mijn genoegen op uw tocht van Aken naar Spa hebben opgemerkt, dat het terugtrekken zich in de grootste orde voltrekt en dat het leger zich voorbeeldig houdt. Mijn adjudant zal u bij enige leden van de missie brengen, die u zeker gaarne verdere inlichtingen zullen verstrekken".

Toen stond de generaal op, reikte ons de hand en beduidde ons daarmee, dat het onderhoud was afgelopen.

Luitenant Eging ons weer voor en bracht ons naar drie leden van de commissie voor de wapenstilstand, baron von B., Freiherr von und zu B. en Graf R. Na onze tweedaagse omgang met de nogal democratisch aangelegde heren van de soldatenraad was het verschil van milieu, waarin we thans kwamen, wel zeer opmerkelijk.

De drie heren waren in 1916 werkzaam geweest aan het gezantschap te Washington en het scheen ons toe, dat Duitsland bij voorkeur de attachés, die aan de gezantschappen in Amerika werkzaam zijn geweest, voor de onderhandelingen met de geallieerden uitkiest.

Toen we hen vertelden, dat wij de gasten waren geweest van de soldatenraden te Aken, werden we plotseling van interviewers geïnterviewden. Het was duidelijk, dat het deze heren diplomaten

hooglijk interesseerde, hoe de verhouding van de officieren tot de soldatenraden was en het bleek ons, dat deze missie in geen enkel opzicht in enig contact met een soldatenraad stond. De proclamatie, die wij hen overhandigden, vonden zij "zeer interessant" en een der heren ging onmiddellijk naar boven om ze aan de generaal te laten lezen.

Op onze vraag, wat zij dachten over de huidige toestand in Duitsland, antwoordden zij: "We staan nog op een vulkaan! We kunnen niet zeggen, hoe de onderhandelingen zullen verlopen, maar “die 14 Punkte von Wilson sind unsere Bibel"!

We vroegen hen, of ze vertrouwen stelden in Wilson, "jazeker!" was het antwoord. "Ik ben jarenlang in Amerika werkzaam geweest, ken Wilson persoonlijk en heb veel geloof in hem. Het is echter voor ons de grote vraag, of hij sterk genoeg zal staan tegen het chauvinistische drijven der anderen".

Volgens hen was de toon bij de onderhandelingen van de Fransen "zwar höflich, aber nicht liebenswürdig" – dit laatste verwonderde ons nu niet bepaald. De houding der Engelsen en Amerikanen was anders. Als die hun hoofddoel hadden bereikt, gaven ze hun tegenstanders meer toe. De Fransen bleven echter onverzettelijk. Van Franse zijde was geen enkele tegemoetkoming te verwachten.

Om dit te preciseren, gaven zij ons het volgende voorbeeld. In de wapenstilstandsvoorwaarden stond onder andere, dat de drieduizend vrachtauto's binnen 26 dagen uitgeleverd moesten worden. In de Franse tekst staat: "dans un délai de 26 jours", in de Duitse "innerhalb 26 Tage". "U begrijpt, dat het voor de terugtocht van onze legers en voor de voedselvoorziening van Duitsland van het hoogste belang is, dat deze vrachtauto's zolang mogelijk tot onze beschikking blijven. We hebben ze broodnodig. Volgens onze lezing

voldoen wij aan de voorwaarden, wanneer wij de drieduizend auto's op de 26e dag uitleveren. De eis is immers: "innerhalb 26 Tage!" De Fransen leggen "dans un délai" echter zodanig uit, dat wij de auto's in termijnen aan hen moeten overgeven. En zo zijn er telkens bepalingen, die in ons nadeel worden uitgelegd.

Ons onderhoud was van een interview in een zeer vriendschappelijk gesprek overgegaan en deze attachés waren zo welwillend, dat zij ons ten slotte nog introduceerden bij de aan het hoofdkwartier toegevoegde economische adviseur, die met de demobilisatie belast was.

Herr H., die ons verzocht zijn naam niet te publiceren, is een der grootste industriëlen uit het Rijnland, en het gesprek, dat we met hem voerden, wierp een eigenaardig licht op de opvattingen, die in de industriële kringen in Duitsland thans heersen.

Op onze vraag, of hij dacht, dat de keizer ooit in Duitsland terug zou keren, antwoordde hij: "Niemals!" Willem II, die hij persoonlijk zeer goed gekend had, was volgens hem een man van indrukken, van plotselinge ingevingen, te impulsief voor een vorst en daarbij teveel poseur. Het autocratische regeerstelsel was goed geweest onder een vorst als Willem I die een gemoedelijk en eenvoudig man was en zijn raadgevers wist uit te kiezen. Zolang "eine glänzende Figur" als Bismarck aan het hoofd had gestaan, was alles in goede banen geleid, maar Willem II had altijd slechte raadgevers gehad. Na Bismarck zijn er in Duitsland geen grote mannen meer geweest. Ook wij, industriëlen, hebben schuld. Ik erken het nu gaarne, omdat wij ons nooit met de buitenlandse politiek hebben ingelaten. "Na Bismarck zijn wij in politieke slaap geraakt. Ik sta niet op het standpunt – en ik verschil hierin met vele andere industriëlen – dat Engeland om economische redenen de oorlog heeft gewild. Engeland was echter

te veel aan Frankrijk gebonden. Engeland heeft de oorlog niet gewild!"

Op onze vraag of Duitsland hem dan had gewenst, antwoordde hij: "Zeker niet. Ik geloof, dat geen der grote mogendheden de oorlog heeft gewild. De omstandigheden buiten ons aller wil hebben hem toch doen uitbreken."

Ook vroegen wij hem, wat hij dacht van de socialisering der bedrijven. Hij gaf hierop niet dadelijk antwoord. Na even nadenken, zegde hij: Duitsland zal de bedrijven niet kunnen socialiseren zonder rekening te houden met het buitenland. Volgens mij zouden vele bedrijven in Duitsland voor socialisering in aanmerking komen, namelijk die bedrijven, waarin de techniek al zo hoog opgevoerd is, dat men individueel niet meer hoeft in te grijpen. De bedrijven echter, waar het persoonlijk element nog beslist, waar het denkend hoofd, het individu dus, telkens zal moeten ingrijpen, zijn volgens mij niet geschikt om gesocialiseerd te worden".

Meer dan een uur heeft ons onderhoud geduurd, dat op de meest prettige wijze werd gevoerd. Wij vergaten geheel, dat wij als "journalisten" waren ontvangen. Toen we even later buiten het hotel in Spa stonden, was het of wij gedroomd hadden, of wij enige uren buiten de werkelijkheid hadden geleefd.

Voor de heropbouw van België.

Eerlang zal de Union des villes et des villages belges een congres te Brussel bijeen roepen van al de Belgische verenigingen, die zich inlaten met bouwkunst en met de aanverwante nijverheidstakken, ten einde de vraagstukken te bestuderen in verband met de herbouw der verwoeste steden en dorpen.

Reeds is de medewerking toegezegd van de openbare besturen en men hoopt een gezamenlijke oplossing te vinden wat betreft de architectuur en een reglement te kunnen vaststellen, waarbij alle poging tot verwerving zou verijdeld worden. Belangrijke ethische kwesties staan op de dagorde.